

29.9.2015

Valtiovarainministeriö

Hallitusohjelman mukaisen palkkamaltin ja yksikkötyökustannusten alentamisen vaikutuksista

Tämä muistio tarkastelee hallitusohjelman mukaisen palkkamaltin ja yksikkötyökustannusten alentamisen vaikutuksia. Näiden toimien vaikutuksia verrataan hallitusohjelmaa laadittaessa esillä olleeseen valtiovarainministeriön kevään 2015 ennusteeseen.

Yksikkötyökustannusten alennuksen vaikutukset ovat laskentakehikossa hyvin samanlaiset kuin palkkamaltin vaikutukset, jos alennus toteutetaan esimerkiksi lomarahoja leikkaamalla tai työnantajan sosiaaliturvamaksuja alentamalla, ja pitkällä tähtäimellä myös vuosityöajan pidentämisellä muuttumattomilla vuosiansioilla on samanlaiset vaikutukset kuin palkkamaltilla. Tämän takia taulukossa 1 esitetyn palkkamalttivaihtoehdon vaikutukset kuvaavat hyvin myös yksikkötyökustannusten alennuksen vaikutuksia.

Palkkamaltin vaikutukset

Palkkamaltin vaikutuksia on arvioitu käyttäen ajanjaksoa 2016–2019, kun nyt käsillä olevat neuvottelut koskevat vuoden 2016 jälkeistä palkkakehitystä. Palkkamalttivaihtoehdossa ansiotasoindeksi on 4,2 % matalampi kuin peruslaskelmassa v. 2019.

Palkkamalttilaskelmassa ansiotason vuosittainen nousu jää keskimäärin 1,1 %-yksikköä hitaammaksi verrattuna tämänhetkiseen peruslaskelmaan vuosien 2016–2019 osalta. Maltillisessa palkankorotusvaihtoehdossa ansiotaso nousee palkkaliukuman myötä 0,7 prosenttia vuosien 2017 - 2019 aikana. Vuonna 2016 ansiotaso nousee yhteensä 0,9 %, sillä työllisyys- ja kasvusopimuksen mukaiset 0,4 prosentin sopimuskorotukset vuonna 2015 nostavat ansiotasoa 0,2 prosentilla vielä vuonna 2016. Ansio-
tasoindeksin ero perusuraan nähden jää vuoden 2016 tapauksessa pienemmäksi verrattuna vuosiin 2017-2019 (keskimäärin ero on siis 1,1 %-yksikköä tarkasteluajanjakson aikana).

Laskelman lähtökohtana on se, että koko kansantalouden keskimääräisen tuottavuuden oletetaan kehittyvän samalla tavoin sekä peruslaskelmassa että maltillista palkkakehitystä edustavassa vaihtoehdossa. Tämä tarkoittaa sitä, että maltillisen palkkakehityksen seurauksena tapahtuva työllisyyden paraneminen johtaa myös kokonaistuotannon kasvuun samassa suhteessa. Laskelmassa ei ole eritelty sitä, miten yksittäiset kysynnän erät kuten vienti, investoinnit ja kulutus kehittyvät. On kuitenkin selvää, että kilpailukyyn paranemisella on positiivinen vaikutus vientiin ja yritysten investointeihin. Keskeinen oletus tulosten kannalta on työvoiman kysynnän herkkyyden kasvaminen sen hinnassa tapahtuville muutoksille. Tämän jouston suuruutta on käsitelty lähemmin muistion liitteessä.

Viime vuosina tehty tutkimus kysyntäjouston arvosta viittaa siihen, että työvoiman reaali-palkkajousto on kohonnut yli ajan. Ilmeisenä syynä jouston kohoamiseen on taloudellisen integraation syveneminen, mikä on lisännyt hyödykemarkkinoiden kilpailua ja pääoman liikkuvuutta. Keskimääräisenä yrittäjätoimintaa koskevana joustona on tässä yhteydessä käytetty -0,7. Koko kansantalouden tasolla laskelmassa jousto on noin -0,4.

Laskelmassa oletetaan, että kilpailun kiristymisen seurauksena tuottavuuden ylittävän palkankorotuksen osalta hieman alle puolet välittyy kuluttajahintoihin. Muutokset tuotantokustannuksissa näkyvät tämän seurauksena aiempaa voimakkaammin yritysten kannattavuudessa ja sen myötä myös

työllisyydessä. Palkkamalltilaskelmassa työllisyys paranee peruslaskelmaan verrattuna yhteensä noin 44 000 hengellä.

Laskelman kannalta työn tarjontajoustop rooli on keskeinen. Analyysissä on oletettu joustoksi 0,3. Työllisyyden lisääntyessä 44 000 yksilöllä työn tarjonta lisääntyy siis noin 13 000 hengellä.

Alla olevassa taulukossa on esitetty VM:n ennusteen mukainen kehitys (peruslaskelma) sekä kehitys palkkamalltinvaihtoehdossa. Taulukon 1 palkkamalltilaskelma olettaa implisiittisesti, että työttömyys on rakennetyöttömyyttä korkeammalla tasolla ja ettei työn tarjonta rajoita työllisyyskehitystä.

Taulukko 1. Palkkamallin vaikutuksia

	Peruslaskelma (kevään 2015 ennuste)				Palkkamallti			
	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019
	%-muutos				%-muutos			
BKT, vol.	1,4	1,5	1,3	1,2	1,7	2,0	1,9	1,8
BKT, hinta	1,4	1,6	1,9	1,9	1,3	1,4	1,6	1,7
Yksityisen kulutuksen hinta	1,3	1,4	1,8	1,8	1,1	1,0	1,2	1,2
Työllisyys	0,3	0,4	0,5	0,4	0,5	0,9	1,0	1,0
Tuottavuus	1,1	1,1	0,8	0,8	1,1	1,1	0,8	0,8
Ansiotasoindeksi	1,3	1,5	1,8	2,0	0,7	0,5	0,5	0,7
Palkkasumma	1,6	1,9	2,3	2,5	1,3	1,3	1,5	1,7
	1000 henkeä				1000 henkeä			
Työvoima (15-64 vuotiaat)	2693	2697	2696	2699	2695	2702	2705	2712
Työlliset	2461	2472	2484	2495	2467	2489	2514	2539
Työttömät	232	225	212	204	228	213	191	173
Työttömyysaste	8,6	8,3	7,9	7,6	8,4	7,9	7,1	6,4
	% BKT:sta				% BKT:sta			
Valtiontalous	-3,2	-2,8	-2,6	-2,3	-3,1	-2,6	-2,4	-2,0
Julkinen talous	-3,2	-3,1	-2,7	-2,5	-3,1	-2,9	-2,5	-2,1

Palkkamalltinvaihtoehdossa ansiotasoindeksi on v. 2019 siis 4,2 % matalampi kuin peruslaskelmassa. Työllisyys on palkkamalltinvaihtoehdossa 44 000 henkilöä korkeampi kuin peruslaskelmassa v. 2019.

Palkkamalltinvaihtoehdo johtaa noin 2 % korkeampaan BKT:n tasoon v. 2019 kuin peruslaskelma. Julkisen talouden tasapaino on palkkamalltinvaihtoehdossa noin 0,4 % BKT:sta parempi kuin peruslaskelmassa. Tällöin julkisen talouden tasapainosuhteen jousto BKT:n suhteen on vain noin 0,2, kun yleensä jouston arvioidaan olevan noin 0,5. Tämä normaalia matalampi jousto johtuu lähinnä siitä, että palkkamallti hidastaa vielä keskipitkälläkin tähtäimellä verotulojen kehitystä. Palkkamallin pitkän ajan julkisen talouden vaikutusten arvioidaan olevan keskipitkän ajan vaikutuksia paremmat.

Liite: Työn kysynnän jousto työvoimakustannusten suhteen

Työmarkkinoiden toiminnalla on merkittäviä vaikutuksia kansantalouden kehitykseen. Työmarkkinoiden liiallinen jäykkyys voi johtaa siihen, että suhteellisten hintojen muutokset eivät johda tehokkaaseen resurssien jakautumiseen. Työmarkkinoiden toiminnan mittaaminen on eräs taloustieteen haastavimmista tehtävistä, sillä tulokulmia ja vaikutuskanavia on useita. Useasti esim. palkanmuutosten vaikutuksia tutkitaan osittain työn tarjontajoustopin ja/tai työn kysyntäjoustopin avulla.

Muistioissa keskitytään työn kysyntäjoustopin analyysiin. Työn kysyntäjoustopiin vaikuttaa useita tekijöitä ja monet niistä ovat sektori- ja suhdannespesifejä. Näitä ovat mm.

- Työvoimakustannusten osuus kokonaiskustannuksista
- Työn ja pääoman välinen substituoitio
- Tuotetun hyödykkeen hintajousto ja kansantalouden avoimuus
- Aikaperiodi
- Työmarkkinoiden kireys ja rakenteellisen työttömyyden taso
- Työvoiman ammatillinen ja alueellinen liikkuvuus

Tässä muistiossa ei ole mahdollista yksityiskohtaisesti analysoida yo. tekijöitä. Seuraavassa keskitytään raportoimaan estimointituloksia työn kysynnän hintajoustopista kotimaisesta kirjallisuudesta sekä raportoidaan uusia tuloksia koskien teollisuutta.

Tutkimustuloksista

Työn kysynnän jousto työn hinnan suhteen on muotoa, ks. Hamermesh (1993):

$$\varepsilon = -(1 - s)\sigma - s\eta,$$

jossa ε on työn kysynnän jousto työn hinnan (työvoimakustannuksen) suhteen, s on työvoimakustannusten osuus arvonlisäyksestä, σ on työn ja pääoman substituoitiojousto ja η on tuotettujen hyödykkeiden kysynnän hintajousto. Työn kysynnän jousto voidaan jakaa kahteen osaan:

1. Substituutiojousto $-(1 - s)\sigma$
2. Skaalajousto (tai tuotantojousto) $- s\eta$

Substituutiojousto kertoo, miten paljon työn hinnan muutos muuttaa työpanoksen kysyntää muuttumattomalla tuotannon tasolla. Skaalajousto – josta käytetään myös nimitystä skaalausvaikutus - kertoo, miten paljon työpanoksen kysyntä muuttuu työn hinnan muutoksen seurauksena tuotannon määrän muuttumisen takia.

Substituutiojoustopin suuruus riippuu siitä, miten hyvin työ ja muut tuotannontekijät ovat korvattavissa tuotantoteknologiassa. Tutkimustulosten perusteella substituutiovaikutus on yleensä suhteellisen pieni. Laajassa, 942 joustoestimaattia kattavassa ja 105 tutkimukseen perustuvassa katsausartikkelissa Lichter ym. (2014) toteavat, että heidän preferoima työn kysynnän jousto työn hinnan suhteen muuttumattomalla tuotannolla on -0,246 vaihteluvälin ollessa -0,072 ja -0,446.

Väitöskirjassaan Riihimäki (2009) estimoit erikseen substituutio- ja skaalajoustopin suuruutta. Lisäksi hän tutkii, miten taloudellisen integraation eteneminen on kohottanut työn kysynnän hintajoustopia. Riihimäki (2009) tutkii työn hintajoustopin suuruutta ja kehitystä Suomen teollisuuden vuosien 1975-2002 aineistolla. Hän esittää myös katsauksen aiempiin tutkimuksiin työn kysynnän hintajoustopista Suomessa ja muissa maissa. Riihimäen omat tutkimustulokset voi pelkistää tiivistää seuraavasti:

- Taloudellinen integraatio on lisännyt joustopin suuruutta.
- Toimihenkilöiden (non production workers) jousto on kasvanut enemmän kuin työntekijöiden (production workers).
- Tarkastelukauden lopussa (2002) koko henkilöstön työn kysynnän hintajousto muuttumattomalla tuotannolla on välillä -0,7 ja -0,8 ja skaalajousto on välillä -0,5 ja -0,6.

- Verrattuna muuttumattoman tuotannon joustoihin skaalajoustot vaikuttavat enemmän uskottavilta ja hyvin estimoiduilta.

Skaalajousto on sitä suurempi, mitä avoimempi talous on. Ääritapaus on pieni avotalous, jossa tuotettujen hyödykkeiden kysynnän hintajousto η on ääretön. Pienelle avotaloudelle maailmamarkkinahinnat ovat annettuja. Todellisuudessa yksittäisellä yrityksellä voi esim. onnistuneiden innovaatioiden tai markkinointiponnistusten seurauksena olla varsinkin lyhyellä tähtäimellä merkittävää hinnoitteluvoimaa, minkä turvin se voi pitää tuotteissaan merkittäviä marginaaleja. Yritykset pystyvät kuitenkin valitsemaan tuotantonsa sijaintipaikan.

Honkapohja, Koskela ja Uusitalo (1999) estimoivat rikkaan joukon työvoiman kysyntäyhtälöitä useille eri toimialoille. Työvoiman kysyntäyhtälöt on estimoitu tasomuodossa selittämällä toimialan työtuntien määrää reaalisilla palkkakustannuksilla sekä toimialan tuotannolla vuosille 1960 -1997. Tulosten mukaan joustoestimaatit vaihtelevat kohtalaisesti toimialojen välillä. Työvoimaosuuksilla painotettu keskiarvo työvoiman kysynnän pitkän ajan palkkajoustoksi on -0,68.

Valtiovarainministeriön kansantalousosastolla teollisuudelle estimoitujen (aikaperiodille 1975 – 2014) työn kysyntäyhtälöiden mukaan työn kysynnän hintajousto olisi -0,5. Tilastollinen analyysi osoittaa, että työn kysynnän hintajouaston itseisarvo suurenee estimointiperiodin loppua kohden ja esimerkiksi ajanjaksolle 1995 – 2014 jouston arvoksi saadaan - 0, 8.

Kirjoittajat tekivät myös yritystason analyysin käyttäen tietoja 500 suurimmasta kotimaisesta yrityksestä vuosilta 1986 – 1997. Tulosten mukaan pitkän aikavälin palkkajouaston arvoksi saadaan -0,24. Kirjoittajat huomauttavat, että itseisarvoltaan pieneen palkkajoustoestimaattiin vaikuttaa valittu otos. Suuryritykset ovat keskimääräistä pääomavaltaisempia ja tällöin voi olla, että työvoiman kysyntä ei reagoi työvoimakustannusten muutoksiin kovin herkästi. Piekkolan (1998) mukaan jousto on suuryrityksissä -0,4 ja pk-yrityksissä -0,7.

Yleisesti ottaen, mitä liikkuvampi tuotannontekijä pääoma on, sitä suurempi on työn kysynnän jousto työn hinnan suhteen. Vaikka työn kysynnän jousto muuttumattomalla tuotannon tasolla olisi nolla (työ ja pääoma eivät ole laisinkaan toisiaan korvaavia), voi työn kysynnän jousto työn hinnan suhteen olla erittäin suuri.

Työn kysyntäjousto on pätevä neljä ns. Marshallin tuotannontekijöiden kysynnän sääntöä:

1. Työn kysyntäjousto on sitä suurempi, mitä suurempi on substituutiojousto.
2. Työn kysyntäjousto on sitä suurempi, mitä suurempi on hyödykkeen hintajousto.
3. Työn kysyntäjousto kasvaa työn kustannusosuuden kasvaessa, jos hyödykkeen hintajousto on substituutiojoustoa suurempi.
4. Työn kysyntäjousto on sitä suurempi, mitä suurempi on pääoman tarjontajousto.

Taloudellinen integraatio on omiaan lisäämään työn kysyntäjousto sääntöjen 2. ja 4. mukaisten kanavien kautta. Markkinoiden avautuminen on omiaan lisäämään hyödykemarkkinoiden kilpailua ja sitä kautta hyödykkeiden hintajousto. Pääoman suurempi liikkuvuus on puolestaan omiaan lisäämään sen tarjontajousto. Toisin sanoen pääoma hakee itselleen entistä herkemmin parasta tuottoa.

Tarkasteluissa on usein analysoitu vain teollisuuden työn kysyntää. Nykyisin aiempaa suurempi osa muuta yrittäjätoimintaa on varsin avoimen kilpailun piirissä. Tämän seurauksena teollisuuden ja muun yrittäjätoiminnan työn kysyntäjousto ovat oletettavasti lähentyneet toisiaan.

Kokonaisuutena voidaan arvioida, että Suomessa työn kysynnän jousto työvoimakustannusten suhteen on koko talouden tasolla karkeasti noin -0,4. Tähän arvioon liittyy luonnollisesti paljon epävarmuutta molempiin suuntiin.

Lähteet:

Hamermesh, D. (1993), *Labor Demand*, Princeton University Press, Princeton,

Honkapohja, S., Koskela, E., ja Uusitalo, R. (1999), *Työllisyys, työn verotus ja julkisen talouden tasapaino*. Kansantaloudellinen aikakauskirja 1/2009.

Lichter, A., Peichl, A. ja Siegloch, S. (2014), *The Own-Wage Elasticity of Demand of Labor Demand: A Meta-Regression Analysis*. IZA DP No. 7958.

Piekkola, H. (1998), *Wages and Labor Demand in Finland*. Palkansaajien tutkimuslaitos, tutkimuksia nr. 69/98.

Riihimäki, E. (2009), *Essays on Economic Intergration and Labour Demand*. Research Reports n. 120:2009. University of Helsinki